

BİR BAŞYAPIT OLARAK DZIADY III (ATALAR III)

FOREFATHERS PART III AS A MASTERPIECE

Emrah GAZNEVİ

Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Polonya Dili ve Kültürü Anabilim Dalı,
gaznevi@ankara.edu.tr

Öz

XIX. yüzyıl siyasi tarihi pek çok Avrupa devleti için bir dönüm noktası oluşturmanın yanı sıra edebiyat ve sanat sahnesinde de önemli değişikliklere ev sahipliği yapmıştır. Öyle ki, yeni bir akımın doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu yeni akım, klasisizme karşı tepki olarak doğan, onun tüm programlarını, ilkelerini reddeden romantizmdir. Bu akımın ve genel olarak Polonya edebiyatının en önemli şairlerinden biri de, Adam Mickiewicz'tir. Özellikle Dziady (Atalar) başlıklı yapıtı esaret altındaki ulusunun umutlarını yeniden flizlendirmek için kaleme alınmış olması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu çalışmada, çağın şairi Mickiewicz'in, Atalar'da, ulusunun duygularına nasıl seslendiği, ortaya koyduğu yeni kavramlar, dini yaklaşımı ve bağımsızlık mücadelesinde yapılması gerekenleri ulusuna şiir aracılığıyla nasıl iletildiği ele alınacaktır.

Abstract

19th century witnessed significant changes in the field of literature and art in addition to certain turning points for many European countries. These changes were so influential that they paved the way for a new movement. This new movement was romanticism which was a reaction to classicism opposing all its aesthetics and principles. One of the most important poets of this movement as well as Polish literature, is Adam Mickiewicz. Especially his work Dziady (Forefathers) is important in that it was meant to give hope to his nation under captivity, then. This study aims to examine how Mickiewicz addresses to the feelings of his people, concepts that he introduces to poetry, his religious approach and how he conveys, in his poems, what needs to be done in the struggle of independence for his nation.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 31 Mart 2016
Kabul edildiği tarih: 29 Nisan 2016
Yayınlanma tarihi: 23 Haziran 2016

Article Info

Date submitted: 31 March 2016
Date accepted: 29 April 2016
Date published: 23 June 2016

Anahtar sözcükler

Polonya, Edebiyat, Toplum,
Romantizm, Mesihçilik, Polonya'nın
bağımsızlığı, XIX. yüzyıl

Keywords

Poland, Literature, Society,
Romanticism, Messianism, Poland's
independence, 19th century

DOI: 10.1501/Dtcfder_0000001460

Polonya, 1795 yılında, Avusturya, Rusya, Prusya arasında paylaşılmış ve Avrupa haritasından tümüyle silinmiştir artık. Hal böyle olunca, yaklaşmakta olan yüzyıl, yani 19. yüzyıl, kapılarını Polonya ulusu için çok kötü bir biçimde açmaya hazırdır. Bu yüzyıl sadece varlığını resmen yitirmiş Polonya için değil, özgürlük uğruna verilen savaşlar ve kapitalizmin yükselmeye başlaması açısından tüm dünya için de çalkantılı bir yüzyıl olmuştur. Bunun yanı sıra, Napoléon Bonaparte'ın Avrupa'daki tüm dengeleri yerinden oynatması, yine bu yüzyılın başlarında meydana gelen önemli gelişmelerden biri olmuştur. Napoléon, yurt toprakları işgal edilen Polonya ulusu için bir bakıma umut verici bir asker olmuştur. Çünkü Polonya'yı aralarında paylaşan Avusturya, Rusya ve Prusya Fransa'nın da düşman olduğu ülkeler arasındadır. Ancak, Napoléon'un Polonya için hiçbir kaygı taşımadığı çok geçmeden anlaşılacaktır. Her ne kadar yola kardeşlik ve özgürlük ilkeleriyle çıkılmış olsa da, durumun öyle olmadığı anlaşılacaktır. Ne de olsa "Fransız devrimi evrensel özgürlüğün değil, paranın devrimi olmuştur sonuçta" (Yücel 61).

Umutları tüklenen Polonyalılara kalan çok küçük bir bölgede Polonya Krallığı kurulur, ancak, bu krallık yine tümüyle Çar'a bağlıdır. Ulus çeşitli ayaklanmalara kalkışsa da, bu ayaklanmalar başarısızlıkla sonuçlanmış, hatta daha çok baskıya maruz kalmak gibi olumsuz etkileri beraberinde getirmiştir. Bu baskı üniversitelere, kiliselere kadar inince Polonya'dan büyük bir göç hareketi başlamıştır.

Fransız devrimi, tüm Avrupa toplumunu ve manevi yaşamı değiştirmiş, değişen toplumsal koşullara paralel olarak da edebiyatta değişiklikler yaşanmıştır. Yeni bir edebiyat anlayışının doğması için uygun zemin hazırdır artık. Çünkü usa dayalı klasisizm, büyük travmalar yaşayan insanın değişen duygu ve düşüncelerine hitap edemez olmuştur. Devrimin o güne kadar süre gelen değerlerin yıkımına neden olması ve insanı yalnızlığa itmesi sonucu yeni bir akım, yani aklın yerine duyguyu, coşumculuğu koyan romantizm doğmuştur. *“Klasik edebiyat için akıl ve sağduyu ne denli önemliyse, romantizmin olmazsa olmazları da düş ve duyguydu”* (Yüce, *Polonya Edebiyatında Aydınlanma...* 93).

Tüm bu gelişmelere bağlı olarak, romantizm dönemi edebiyatının başlangıcı Polonya ulusunun çok kötü bir durumda olduğu döneme denk gelmiştir. Polonya edebiyatında çok önemli bir yere sahip olan, hatta Polonya'nın bugüne değin en büyük yurtsever şairi olarak kabul edilen Adam Mickiewicz de söz konusu dönemin bir sanatçısıdır. Ancak, Mickiewicz de yukarıda sözü edilen göç dalgasına katılan isimlerden olmuştur. Bu yüzden, yurdundan uzakta yaşayan Mickiewicz ve diğer önemli şairlerin bu dönemde verdikleri yapıtlar ele alındığında, yurt özleminin ve bağımsızlık aşkının vurgulandığı görülür.

1798 yılında Litvanya'nın Zaosie köyünde dünyaya gelen Mickiewicz'in başarılı bir eğitim hayatı olur. Vilnius Üniversitesi'nde eğitimini tamamlayan şair, daha sonra gizli bir topluluğa üye olmak suçundan tutuklanır, sonrasında ise Rusya'ya sürgüne gönderilir. Bu sürgün, her ne kadar onu yurdundan ve sevdiklerinden ayırmış olsa da, Rus topraklarının büyüklüğünü görmesini sağlamış ve şairi ulusuna bu anlamda uyarıcı nitelikte iletiler vermeye itmiştir. Bağımsızlığı elinden alınmış ulusunun intikamını almak için ömrü boyunca durmaksızın mücadele veren ve ulusal duyguları harekete geçiren yapıtlar veren Mickiewicz, 1855 yılında İstanbul'da yaşama veda etmiştir.

Dziady (Atalar), Sonety krymskie (Kırım Soneleri), Oda do Młodości, (Gençliğe Od), Konrad Walenrod, Ballady i romanse (Baladlar ve Romanslar), Pan Tadeusz (Bay Tadeusz) başlıklı yapıtlar Mickiewicz'in önemli yapıtları arasındadır.

Çalışmamıza konusunu oluşturan ve Polonya edebiyatında romantizm döneminin en önemli yapıtlarından biri sayılan *Dziady* (Atalar)ı dört bölüm halinde yazmıştır Mickiewicz. I., II., ve IV. bölümler duygusal motifler taşıırken, III. bölümün Polonya ulusu için önemi tartışılmazdır.

İncelememize *dziady* sözcüğünün sözlük anlamlarını araştırmakla başlayalım. Bu sözcüğün ilk anlamının “atalar”, ikinci anlamının ise Litvanyalıların ve Belarusların çok önceki zamanlarda ölmüş atalarının ruhlarını çağırmaya dayalı bir dini tören olduğunu görürüz. Bir başka deyişle, Mickiewicz bir anlamda yine atalarını anmış olmaktadır. Ne de olsa şair Litvanyalıdır¹ ve bu eski inanışı yapıtının II. bölümünde konu etmiştir.

Yapıtın çalışmamıza konu olan III. bölümü bir prologla başlar. Bu prologda Filomatların² hikâyesinin anlatılacağı bildirilir. Ardından okuyucu Polonya’da sakin bir yaşam süren Gustaw adındaki bir gencin yaşam hikayesiyle karşılaşır. Bu genç, Maryla adında saraylı bir kıza âşık olur. Genç kız, Gustaw’ı sevmesine karşın, bir kontla evlenir. Bu evlilik Gustaw’ı çok üzer ve hayatını giderek artan bir ümitsizlik kaplar. Aşk acısı çekmeye başlar ve içinde, aldatılmış olmanın verdiği bir acı da vardır. Bu acıya daha fazla dayanamayacağını düşünür, ardından intihara kalkışır. Buraya kadar olan kısım Mickiewicz’in Goethe’nin “Genç Werther’in Acıları” adlı yapıtının etkisinde kaldığını getirir akıllara. Ancak, Gustaw’ın intiharı başarısızlıkla sonuçlanır. Mickiewicz, Goethe’nin aksine, kahramanını öldürmez.

Yapıtta, sanatçıların çoğunun kendi yaşamlarından kesitlere yer vermeleri yönündeki romantik edebiyat anlayışı da gözler önündedir. Mickiewicz de gençliğinde umutsuz bir aşk yaşamıştır. Maryla adında soylu bir kıızı sevmiş, ancak, aşkına çok kısa bir süre için karşılık bulmuştur. İki genç arasında kısa süreli bir aşk yaşandıysa da, Maryla bir kontla evlenmiş ve Mickiewicz’in bu gençlik aşkı hüsrarla sonuçlanmıştır. Şair yaşamı boyunca unutmadığı bu aşkı birçok yapıtında yansıtmış, Maryla karakterini kullanmıştır. Dolayısıyla, yapıtın III. bölümünde aşk

¹ Polonya Krallığı ve Litvanya Grandüklüğü 1569 yılında imzalanan Lublin Anlaşması ile Polonya-Litvanya Birliği adı altında tek bir devlet olarak birleşmiş ve 1795 yılına dek varlığını sürdürmüştür. Aslında, bu iki devletin işbirliği, söz konusu anlaşmadan öncesine dayanmaktadır. Litvanya hanedanlık olarak Polonya topraklarına 1386 yılında katılmıştır.

² Filomatları “bilim âşıkları” olarak adlandırabiliriz. Bunlar, Mickiewicz’in kendisinin de mezun olduğu, Litvanya’daki Vilnius Üniversitesi öğrencilerinin ve mezunlarının oluşturduğu gizli bir topluluktur. Bu bilim aşığı öğrencilerin tek amacı, 1817-1823 yılları arasında toplumsal vatanseverlik duygusunu harekete geçirmektir. Faaliyetlerini, Senatör Nowosilcow’un baskılarına maruz kalıncaya dek sürdürmeye çalışırlar. Senatörü rahatsız eden söylemleri yüzünden çok geçmeden hemen hepsi Sibirya’ya sürgün gönderilir.

duygusunun işlenmiş olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Kuşkusuz, bunda dönemin sentimental havasının doğrudan etkili olduğu tartışılmaz.

“Atalar”ın tüm bölümleri ele alındığında, bölümlerin, Gustaw karakteri dışında birbiriyle bağlantılı olmadığını görürüz. Gustaw yapıtın II., III. ve IV. bölümünde çıkar okuyucu karşısına. II. bölümde, ayine gelen hayalet olarak yaralı haldedir. Çok gizemli bir biçimde ortaya çıkar ve tam olarak ne istediği kimse tarafından anlaşılmaz. IV. bölümde rahibin evine gelir, dinen inzivaya çekilen biri olarak rahiple konuşmaya başlar. Yaşadığı mutsuz aşk, gördüğü eğitim sonucu uğradığı hayal kırıklığı ve akılla her şeyi algılamanın mümkün olmayışı üzerine konuşur. Göğsündeki kanlı yarası II. bölümde beliren yaralı hayaleti getirir akıllara. Gustaw ve bu gizemli hayalet, aslında aynı karakterdir. Rahiple konuşmasının ardından, diğer tüm ruhlar gibi ortadan kaybolur. III. bölümde ise mahkûm olarak karşımızdadır. Bu bölümün, hapisane hücresinin yansıtıldığı en önemli kısmını Gustaw’ın çok simgesel bir dönüşüme uğraması oluşturur. Gustaw romantik bir sevgiliden ülkesinin geleceği için savaşan bir kahramana dönüşmüştür. Mutsuz aşk macerası ülkesini kurtarma gerekliliği karşısında ikinci plana atılmıştır. Hapisane duvarına “*Gustaw burada öldü, Konrad burada doğdu*” (Przemiana Bohatera) cümlesini yazar. Werther’i andıran karakterden tümüyle ayrılmıştır artık. Polonya edebiyatı romantizm dönemine ait çoğu yapıtta bu tür dönüşümlere, değişimlere rastlanır, çünkü milliyetçi duygu kendini yaratıcı bir güç olarak gösterir.

Polonya, gençliğinin gördüğü kötü muamele Mickiewicz için en önemli sorun haline gelmiştir. Şairin bizzat kendisi de acılar çekmiş ve yorgun düşmüştür. Zorbalığın görgü tanığı olmuştur. Zorbalık işgalci kuvvetlerin mahkûmlara karşı en güçlü silahıydı. Mickiewicz yapıtında masum mahkûmların betimini de yapmaktan geri kalmaz. Yapıtta mahkûmların gerçekte olduğu gibi, dış dünyayla hiçbir biçimde bağlantısı yoktur. Aileleriyle görüşme olanaklarının olmaması bir yana, pencerelere çakılan tahtaların gün ışığının içeri girmesini engellemesi yüzünden gece gündüz ayırımında bile olmazlar. “*Penceremdeki bir çift tahta yüzünden, ne haberim var gündüzden, ne de geceden*” (Yüce, *Dziady ve Mickiewicz* 107). Sürgün mü edilecekler, ölüme mi mahkûm edilecekler, ne tür bir cezaya çarptırılacaklar, hiçbir fikirleri yoktur. Böylesi bir manevi işkencenin yanı sıra zehirli yiyecekler yedirme, sayısız hastalık bulaştırma gibi fiziki işkenceye de maruz kalırlar. Mickiewicz bunu yapıtta şu biçimde yansıtılmıştır: “*Bu hafta hiçbir şey yemedim, sonra yemeyi denedim, sonra elden ayaktan düştüm, zehrin ardından ağrılar, acılar çektim, sonra birkaç hafta boyunca hiçbir şey hissetmeden yattım, ne kadar hastaydım ve hangi*

hastalıkları geçirdim bilmiyorum, çünkü onları tanımlayacak doktor yoktu” (A. Mickiewicz: Dziady cz. III).

Ayrı zindanlara düşüp birbirlerini göremeyen arkadaşlar, Sibirya'ya gönderilmek üzere nakliye aracında bir araya geldiklerinde, işkencelerin, hastalıkların ve bitmez tükenmez sorguların kendilerini ne kadar değiştirdiğini fark ederler. Ancak bu acının, yurdunu seven bireyler için bir erdem, bir onur olduğunu da şu biçimde yansıtmıştır Mickiewicz: “...onu tanıyordum, çirkinleşmiş, kararmış, bir deri bir kemik kalmış, ama garip bir biçimde asilleşmişti de” (A. Mickiewicz: Dziady cz. III).

Yurtseverliklerini ifade etmek adına, günümüzde Polonya ulusal marşının başlığını ve ilk dizesini oluşturan “Polonya daha ölmedi” cümlesini tekrarlarlar birbirlerine. Mickiewicz, Sibirya'ya gönderilecek bir yurtseverin betimini çok anlamlı bir biçimde yapmıştır. Bu yurtsever işkenceye o denli maruz kalmıştır ki, nakliye aracına bile tek başına gidemez. Şair, muhafızlar mahkûmun kollarından tuttuklarında, mahkûmu çarmıha gerilen İsa'ya benzeter. Mahkûm cılız kalmış omuzları, kendini dahi taşıyamayan bitkin düşmüş bedeniyle zulüm görmüş İsa'yı getirir akıllara.

“Varşova Salonu” başlıklı bölüm, Polonya toplumunun en belirgin karakteristiklerini, parçalanmış Polonya toplumunu yansıtmaya bağlamında, III. bölümün bir diğer önemli sahnesidir. Bu sahne senatörün verdiği baloyu yansıtır. Mickiewicz yapıtın bu bölümünde Polonya toplumunun, gözlemleyebildiği her katmanını ele almıştır. Şair, ülkesinin yalnızca yurtseverlerinden oluşan ideal bir model yaratmaz, toplumun gerçek, ancak utanç verici ve ikiyüzlü boyutunu da sunar. Kendi ülkelerine ihanet etme pahasına da olsa, Çar'ın sevgisini kazanma çabasında olan, ülkelerinin kaderi için hiç kaygılanmayan pek çok insan olduğunu da ayrıca ifade eder. Ancak, toplumun önemli bir kesimini ülkelerinin geleceği konusunda kayıtsız kalmayanların oluşturduğu gerçeğinin de altını çizmiştir. Bunlar Polonya'ya, Polonya kültürüne, gelenek göreneklerine ait geride ne kaldıysa bunları korumak ve yaşatmak isteyenlerdir. Tek amaçları, ülkelerini, uluslarını diğer ülkelerden ve uluslardan ayıran özellikleri vurgulamak olan bu kesim, kutuplaşmaya olabildiğince karşı çıkar. Ancak, özellikle Çar cephesinden gelen en yoğun saldırıların da hedefi olur. İşgalci güçler hapisaneyeye atmak, fiziksel ve ruhsal işkencelere maruz bırakmak suretiyle bu kesimi bastırmak ve ideallerinden vazgeçirmek için çok çabalarlar. Neyse ki, bunu başaramamışlardır. Koşullar güç olsa da, genç yurtseverler ülke bağımsızlığı parolasının gücüne inanmışlardır.

Eylemlerinin asıl amacını zindanda dahi bir an bile unutmamışlardır. Polonyalıların huzurunu korumak adına canlarını feda etmeye hazırlardır.

Mickiewicz'in burada iki ayrı grubu ele aldığını görüyoruz. Biri kapı önünde toplanan konuklardır, bunlar yurtseverler, kahramanlardır. Mickiewicz, bu grubu "kapı önünde" toplanan grup olarak adlandırır. Çünkü bunlar, bu tür balolarda yer almak istemezler, kapı ağzında durarak oradan hemen ayrılmak, kendilerini bu tür kutlamalara ait hissetmediklerini belli etmek isterler. Yurtlarını düşünmekten başka bir eylemleri yoktur, bağımsızlık uğruna mücadele etmeye çalışırlar. Polonya kültürünün bir ciddiyetinin olmasını ve ağırlığını korumasını arzu ederler. Her ne pahasına olursa olsun, işgalcilerle giriştikleri savaşta bu değerleri korurlar.

Diğer grup ise, "masa etrafında" toplanan konuklardır. Bu insanlar işgale rağmen hayatlarından son derece memnun olan, çarlık yönetimden hiç rahatsız olmayan grubu oluşturmaktadır ve bu yüzden Mickiewicz bunlara "masa etrafında" toplanan grup adını vermiştir. Diğer grubun düşünceleri, idealleri bu grup tarafından ne yazık ki anlaşılamamıştır. Yüksek statüde olan insanlar bu gruba aittirler: Generaller, subaylar, üst düzey memurlar ve onlara eşlik eden leydiler. Bunların düşünceleri o anki mevcut düzene ayak uydurmak ve çarla savaşmamaktır. Polonyalı olmakla ilgili her ne varsa, tümünden bağlarını koparmışlardır. Fransızca konuşurlar, genelde tartıştıkları tek konu modadır. Şöyle cümleler geçer aralarında: "Senatör Nowosilcow'un Varşova'dan ayrılacağı gün itibariyle, hiç kimse şöyle ağız tadıyla bir eğlence ayarlayamaz, bir kez bile ihtişamlı bir balo göremez;...Gülün eğlenin, hanımlar beyler, hoşunuza giden şeyi söyleyin, Varşova insanına tam da bunlar gerekli" (Mickiewicz, Poezye 124).

Bu iki grup arasında çok belirgin farklılıkların ve zıtlıkların olduğu ortadadır. Bir grubun en büyük arzusu yurdu ve kültürünü yaşatmakken, diğer grubun gülüp eğlenmekten başka arzusu yoktur. Bir grup, işgal altındaki yurt için yurt feda etmeye hazırken, diğer grup için bu üzerinde konuşmaya bile değmeyen bir konudur, bu grup anın tadını çıkarmanın peşindedir sadece. Bu iki grubun yolları edebiyat konusunda dahi ayrılmaktadır. "Masa etrafında" toplanan grubun büyük bir çoğunluğu Polonya edebiyatının değersiz ve Fransız edebiyatıyla karşılaştırılmaz nitelikte olduğu düşüncesindedir. Yurtsever grubun görüşü bunun tam aksi yönündedir ve bu gruba göre, edebiyatın toplumsal ve siyasi olaylarla bağlantısı olmalıdır, edebiyat tarihi yansıtmalı ve yurt sevgisi aşılmalıdır. Mickiewicz, her iki grup da Polonyalı olmasına rağmen, aralarında bu tür zıtlıkların olmasını, okuyucuya lav metaforuyla şu biçimde betimler: "Ulusum tıpkı lav gibi,

dışarıdan soğuk ve sert, kuru ve iğrenç; oysa hiç sönmedi yüz yıldır içerdeki ateş, boş verelim şu yer kabuğunu, gidelim derinliklere” (Dziady/Obraz Polskiego). Bu dizelerde lavın, senatörü ve yurtlarını rahatlıkla gözden çıkarabilen yandaşlarını, ateşin ise yurtları için yanıp tutuşan, yerinde duramayan yurtsever gençleri betimlediği kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Senatör yandaşları Polonya edebiyatının çok farklı konuları ele alması gerektiği düşüncesindedirler. Edebiyat, kahramanları betimlemekle uğraşmamalıdır. “Sevmez ulusumuz kötü, şiddet içerikli sahneleri, köylülerin aşk serüvenini severiz biz, sürüleri, gölgeleri, dertten tasadan uzak Slav köy yaşantısını” (Dziady / Dziady Cz. III - Scena VII). Ne var ki, şiddet sahnelerinin tek nedeninin, destekledikleri çar yönetimi olduğunun farkında değildirler. Bu gruba göre, Polonya'nın özgürlüğü davası kapatılmalıdır artık. Bağımsızlık mücadelesine katılmamaları yetmezmiş gibi, yurtseverlik adına yükselen seslerin de önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Bunlar çarlık yönetiminden yarar sağlamak için, işgalcilerle uğraşan her bir Polonyalıyı kolaylıkla harcayabilen gruptur. Senatörle dost olabilmek ve yurtsever gençliği bastırmak için yeni fikirler sunmaktadırlar. Mickiewicz, işte bu biçimde herkesin yurt için çabaladığı ideal bir Polonya toplumu yaratmaz, aksine, birbirlerine zıt düşüncelere sahip bireylerden oluşan, parçalanmış bir toplum motifi sunar okuyucuya.

Tüm bunlar olup biterken, insanlar nedensiz yere acı çekerken, ölürken, sürgün edilirken, Konrad'ın önünde, yanıtlanması gereken pek çok soru vardır. Makowski *Romantyzm* başlıklı eserinde konuya ilişkin şu yorumu yapar:

İnsanlar neden acı çekmektedirler? Acı çekmelerinin bir anlam ve önemi var mıdır, yoksa bu acılar yalnızca düzenin bir oyunundan mı ibarettir? Dünya bir düzen mi yoksa bir kargaşa içerisinde midir? Eğer bir düzen içindeyse, bu düzen neden bu denli berbatır? Tanrı adaletsizliğe neden izin vermektedir? Madem Tanrı'nın kudreti sonsuzdur, o halde dünyayı daha iyi yönetebilir, adil bir düzen sağlayabilirdir. Madem kudreti sonsuzdur ve dünyaya kötülüğü salmıştır, o halde görünen o ki, acı çeken insanlara karşı kayıtsız kalmaktadır. Anlaşılan, Tanrı insanları seven bir Hıristiyan değildir; hiçbir şeyi umursamayan, insanlardan uzak, dünyayı yarattıktan sonra onu kaderiyle baş başa bırakandır, deistlerin Tanrı'sıdır. İşkence çeken insanlığın ve ulusun, kendisi için “içinden çıkılmaz bir hesaplaşma” olduğu Tanrı'dır sadece (168).

Aşkı uğruna ölmeye hazır bir romantik kahramandan yurdunun bağımsızlığını her şeyin üstünde tutan bir kahramana dönüşen Konrad'ı artık hiçbir şey durduramayacaktır. Düşmanla girişeceği savaş onun en büyük tutkusu olacaktır ve eğer amacını gerçekleştirmesine engel olacaksa, Tanrı'nın buyruklarından bile vazgeçmeye kesin kararlıdır. Bu savaşta yaşamını feda etmeye hazırdır. Bunun en güçlü göstergesi zindanda söylediği şu sözlerdir: “*Evet! İntikam, intikam, intikam düşmana karşı, ister Tanrı yardımı olsun, ister olmasın*” (‘Dziady’ cz. III – Krótkie).

Daha sonraları Konrad, gerek tüm halkını sevmesi, gerekse onların duygularını hissetmesi ve onların yerine acı çekmesi gibi özel yeteneklerinin var olması bakımından kendisini üstün insan olarak görür. “*Ben ve yurdum yek vücutuz. Benim adım Milyon, çünkü milyonlar adına seviyorum ve katlanıyorum acılara*” (Witkowska, Przybylski 285). Ancak, çok geçmeden karşısına kendisinin bile anlamlandıramadığı derecede büyük bir kartal çıkar ve Konrad'a saldırır. Konrad bu mücadeleyi kaybedip yere düşer. Bu sahne Mickiewicz'in, işgal altındaki Polonya'nın işgalci ülkeler karşısındaki kaderinin nasıl olacağına ilişkin ipuçları vermesi bağlamında son derece anlamlıdır.

Yapıtın “Büyük Doğaçlama” başlıklı bölümünün ise “Atalar”ın kalbini oluşturmanın yanı sıra, Polonya edebiyatındaki belki de en popüler monolog olduğunu söylemek yerinde bir ifade olacaktır. Mickiewicz burada kahramanının ağzından kendi şairlik vizyonunu dile getirmiştir aslında. Büyük doğaçlama ana kahramanının düş gücünün zirveye ulaştığı andır. Bu güçle Tanrı'nın gücü karşısında durmayı arzular. “Büyük Doğaçlama” adaletsizlik ve acı çeken bir ulus karşısında Konrad'ın birey olarak isyanıdır aynı zamanda. Bu isyan daha sonra bir öfke patlamasıyla Tanrı'ya karşı isyana dönüşecektir.

Konrad kendisini başkaları tarafından anlaşılmayan yalnız bir ozan, bir şair gibi hissetmektedir. Yine burada Mickiewicz'in kendi yaşamından izlere rastlanır. Rusya'ya sürgüne gönderildiğinde, Rus ordusunun Polonya ordusuna kıyasla büyüklüğünü görmüş ve halkını kötü sonuçlanacağından emin olduğu tehlikeye karşı uyarmak istemiştir. Rusları yenmenin tek yolu, onlara karşı savaşmak değil, onlarla oyun oynamaktır. Mickiewicz'i anlamayan halk Ruslarla savaşarak özgürlüğünü yitirir.

Konrad ilkin, söyleyeceklerini dinlemesi için Tanrı'ya yalvarır. Tanrı, Konrad'ı dinler, ancak, bu kibri karşısında sessiz kalır. Sonraları kahramanın başkaldırısı hissedilir derecede artar. Önce kendisini sıradan bir insandan her bakımdan üstün

gördüğünü Tanrı'ya açık açık ifade eder, sonrasında ise kendisiyle Tanrı'yı karşılaştırır. Artık en yüce olduğunu ve ölümsüz bir dünya yarattığını iddia eder. “Kendimi ölümsüz hissediyorum, ölümsüzlüğü yarattım, Sen, ey daha yüce Tanrı, sen ne yapabildin?” (Witkowska and Przybylski 285). Tipik bir romantik kahraman olarak Konrad, ele avuca sığmayan, göze çarpan, sıra dışı, Tanrı'ya öfkeli, onunla sürtüşme içinde, trajediyi çok yoğun biçimde hisseden, kendini diğerlerinden daha üstün gören biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konrad'ın Tanrı'yla giriştiği bu savaşın, Hristiyan inancına ters düştüğü ortadadır, bu nedenle, Konrad okuyucu tarafından olumsuz bir örnek ve kötülüğü simgeleyen bir karaktermiş gibi görülebilir. Öte yandan, Konrad'ın yurt toprakları üzerinde yaşayan ve düşmanlar tarafından sürekli olarak zulme uğratılan halkının mutluluğundan ve içinde buldukları kötü durumu düzeltmeyi arzulamaktan başka bir isteği yoktur. Konrad kendisini, ülkesini kurtarabilecek kudrete sahip, seçilmiş biri olarak görmektedir. Kurban olmaktan kaçınmaz, tutsak edilen ve birbirlerinin gölgelerinde kaybolmuş Polonyalıları kendini feda ederek kurtarmak ve tüm dünyayı mutlu etmek ister. Buradan hareketle, Konrad'ı insanların mutluluğu için tanrılarla tek başına savaşan Prometheus'a benzetmek yerinde olacaktır. Artık Tanrı denginde bir yaratıcıdır Konrad. Ayrıca, tüm gücünü Tanrı'nın gücünü aldığı aynı kaynaktan almaktadır. “Ben yaradan olarak doğdum, şuradan bir yerden gelmekte gücüm, senin gücünün geldiği yerden” (Mickiewicz, *Dziady* 151).

Konrad insanların üzerinde bir hakimiyetinin olmasını ister Tanrı'dan. Eğer dünyaya kendisi hükmederse, kötü olan hiçbir şeyin olmayacağını hisseder, çünkü dünyayı yüreğinin ve sözcüklerin gücü ile yönetecektir. Tanrı'yı da dünyayı yalnızca akılla yönettiği için ayrıca suçlar. Çünkü Konrad'a göre, akıl ve mantıkla yaratılan dünyada insanlar mutsuzdur. Oysa sözcüklerin ve yüreğin gücüyle yaratılan dünyada kötü olan hiçbir şey yoktur. “Eğer ruhlar üzerinde bir güç bahşedersen bana, yaratırım ulusumu canlı bir müzik gibi, bir mucize meydana getiririm Senden de yüce, mırıldanırım hareketli şiirler. Ver artık bana ruhların egemenliğini, yalancının tekidir sana aşk adını veren, yalnızca mantıktan ibaretsin sen” (“Wielka Improwizacja”). Romantik şairimiz Mickiewicz bu dizelerde, dönemin sentimental havasının da etkisiyle kendi şair görüşünü başkahramanı aracılığıyla dile getirmeyi istemiştir belki de. Ne de olsa, romantizm akımının en karakteristik özelliklerinden biri, sanatçıların olaylar ve durumlar karşısında kendi duygu ve düşüncelerini dile getirebilmeleridir. Bunun yanı sıra, yukarıda verilen dizelere dönem özellikleri açısından bakıldığında, bu dizelerin ayrı bir önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Konrad,

Tanrı'ya dünyayı akıl ve mantıkla yönettiği için çatar, buna karşın kendisinin hareketli şiirler mırıldanma, ulusunu canlı bir müzik gibi yaratma isteği gibi, coşumculuğu vurgulayan söylemlerde bulunur. Romantizm sanatçıları akıl ve sağduyunun karşısına dizginlenemez duyu, duygu ve hayali koymuşlardır. Ölçülülük yerine coşkuyu seçmişlerdir. Dehanın akılda değil, yürekte olduğunu savunmuşlardır.

Konrad o denli ileri gider ki, Tanrı'yı düelloya davet eder. Ancak, Tanrı, kendisine küfreden bu tutsağa yanıt bile vermez. Tanrı'ya karşı bu son saygısızlığını bekleyen kötü ruhlar, Konrad'ın ruhunu söküp cehenneme götürmeye hazırlanmaktadır. Neyse ki, Konrad, son sözünü söylerken bilincini kaybeder: *"Bağırıyorum işte, değilsin babanın dünyanın ama ..." şeytanın sesi: Çarısın*" (Yüce, *Polonya Edebiyatında Aydınlanma...120*)

Tüm bu sözü edilenlerin ardından Konrad'ın karakterinin eklektik bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda Tanrı'ya başkaldırıp onunla savaşan bir birey olarak karşımıza çıkarken, ülkesinin ve ulusunun geleceği için yani başkalarının canı için canını feda etmekten de kaçınmaz. Bir yandan iyiliği, ulusunun mutluluğunu arzular, diğer yandan bu değerler uğruna Tanrı'yla düelloya girer, sonsuz bir hükümdarlık ister. Sonsuza dek lanetlenmeye mahkûm edilecekken, Tanrı'nın tüm günahlarını bağışladığını ve Rahip Piotr'un da kendisinin ruhunu tüm kötülüklerden temizlediğini görürüz.

"Atalar"ın bu bölümünün bir diğer karakteristik özelliği de, acı çeken İsa ile yurdundan olmuş, acılar çeken, sürgün edilen Polonyalı kurbanlar arasında kurulan paralellige, benzerliğe dayanan mesihçilik anlayışıdır. Mickiewicz başarısızlıkla sonuçlanan, bağımsızlığı elde etme girişiminin ardından Polonyalılara hala bir ümit olmak adına, yapıtın bir bölümünde Mesihçilik kavramını yerleştirir. Polonyalıların acı çekmesi din uğruna verilen bir savaşta kurban giden birine benzetilir. Sancılı, büyük acı verici, ancak, dünyayı kurtarmak için şarttır bu işkence.

Polonyalı romantikler, Mesihçilik kavramını özümseyip 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarındaki kendi gerçekliklerine uyarlamışlardır. Bu kavramı kendilerine uyarlarken, Tanrı'nın çökmekte olan ve bir süre sonra eski haline tekrar dönecek olan bir ulusa ayrı bir ilgisi ve dikkati olduğuna dair genel inanışın da altını çizmişlerdir. Polonya romantizmi, acıyı ve o acıdan kurtaracak olan büyük kurtarıcıyı öven ve kurtarıcının önemini tarihsel gerçeklik bağlamında vurgulayan bir romantizm olmuştur. İsa'nın ölümü, dirilişi ve çektiği acı sayesinde insanlığın

kurtuluşu çıkarımı tüm tarihsel dünyaya yayılmıştır. İsa'nın üç temel dönemli simgesel yaşamıyla Polonya tarihi arasındaki benzerlik fark edilmiştir: masum kurban, acı çekme, kurtarma.

Polonyalı romantikler için İsa, işgalciler tarafından paramparça edilmiş ve ardı ardına kurban veren Polonya için bir örnek olmuştur. Ayrıca, acıya saygı duyma ve yurdu uğruna kurban olanları kutsallaştırma da bu durumla bağdaştırılmıştır. Polonyalıların acı çekmesi Polonya'nın ve kaderinin değerini artırmıştır. Polonya dirilecektir, Polonyalılar, tıpkı İsa örneği, "seçilmiş millet" olarak diğer ezilmiş uluslar için kurtarıcı bir görev üstlenmiştir.

Mickiewicz'in mesihçilik anlayışının ana fikri, "Rahip Piotr'un Gündüz Düşü" adlı bölümde açıklanmıştır ve geleceğe dair iyimser bir öngörü oluşturur. İsa gibi, eli kolu bağlanmış halde tüm Avrupa'da oradan oraya sürüklenen, akıbetinin ne olacağını bilen Polonya ulusu dikenli tacı giymiştir ve kutsal yolda ilerlemektedir. Ulus çarmıha gerilmiştir, son nefesini verir, dirilmek ve Karpat Sıradağları'nın en yüksek tepesi olan "Üç Taç"ta dimdik durmak üzere göğe yükselir. Bu, Tanrı kudreti kadar kudrete sahip olacak ulusun acılardan kurtulacağına ilişkin bir söylem, bir öngörü niteliğindedir. Kurban giden İsa'ya yapılan böylesi bir örneksime Polonya ulusunun çektiği acılara çok daha farklı anlamlar yüklemiştir.

Rahip Piotr, Konrad gibi, ulusunu kurtarmak ister. Ancak, ikisinin izlediği yol, Tanrı'ya karşı tutumları ve davranışları çok farklıdır. Rahip Piotr bir gün ibadet ettiği sırada gündüz düşü görür. Tam da bu nokta da küçük bir bilgi vermek gerektiği kanısındayız. Aslında rahibin gördüğü bu gündüz düşü, Konrad'ın Tanrı'ya karşı takındığı kibirli tutumun aksine, rahibin gösterdiği alçakgönüllülük için Tanrı'nın ona bir armağanıdır. "Büyük Doğaçlama"da Konrad Tanrı'ya sataşır, ileri gider. Ancak, Tanrı, Konrad'a kibirinden dolayı hiç yanıt vermez. Rahip Piotr'un gündüz düşünde de rahip "*Ben naçizane ben, siz efendimle konuşacağım*" (Dziady / Widzenie Księdza) der ve rahibin bu mütevazılığı Tanrı'nın dikkatini çeker ve Tanrı onu ödüllendirmek ister. Piotr, Polonya'nın geleceğine ilişkin, kehanet denebilecek bir düş görür. Düşünde, önce İsa'nın acı çekişini, ardından da Polonya'dan Sibiryaya gönderilen binlerce genç insanı görür. Bu sahne kuşkusuz çok anlamlıdır, Mickiewicz böylece Polonyalıların çektiği acıyı İsa'nın çektiği acıyla özdeşleştirmek istemiştir. Piotr sürgün edilen binlerce genç yurtseverin arasında kaçmayı başaran küçük bir çocuk görür. Bu çocuk güçlenip ulusun kurtarıcısı olmak zorundadır. Rahip, bu çocuğa kırk ve dört adını verir. "*Annesi yabancı, eski kahramanların kanı, Adı kırk ve dört*" (A. Mickiewicz: Dziady cz. III) Kırk ve dört rakamlarını dinsel

bağlamda ele aldığımızda, bunların hiç de rastlantısal rakamlar olmadığını görürüz. Örneğin, kırk rakamı Hristiyanlıkta tutulan oruç sayısıdır. Dört rakamı ise, yine İncil’de de geçen element sayısı, cennette akacağı vaat edilen kutsal ırmak ve evanjelist sayısıdır.

Piotr’un gördüğü bu düşte, Mickiewicz tarafından oluşturulan mesihçi bir anlayışın varlığı kuşku götürmez. Şair, tüm dünyayı kurtaracak olan Polonya’yı ulusların Mesihi olarak görüp, “*Polonya ulusların İsa’sıdır*” (Yüce, *Dziady ve Mickiewicz* 106) diyerek, belki de “Atalar”ın III. bölümünün en önemli kısmını oluşturmuştur.

Polonyalıların bu duruma düşmesinde en büyük rolü, Hirodes’le karşılaştırılan Rus Çarı ve Pilatus’la karşılaştırılan Fransa oynamaktadır. İplerinden yavaş yavaş çözülen yarı ölü Polonya’nın aslı durduğu çarmıhı işgalciler oluşturur, ancak, onların acımasızlığına karşın, gizli bir kurtarıcı çıkıp gelecek ve Polonya dirilecektir. Güzelliğin simgesi olarak dünya üzerinde yükseklere çıkacak ve bembeyaz kaftanıyla tüm dünyayı kaplayacaktır. Bu sahne, Mickiewicz’in Polonyalıların uğradığı zulmün bambaşka ve derin bir anlamı olduğuna ilişkin inanışını simgelemektedir. Şair, bu zulmün Tanrı tarafından verildiğine inanır, ancak, kurtuluşun da çok yakın zamanda gerçekleşeceğini bilir. Polonya, ayrıca tüm dünyanın kurtarıcısı olacaktır.

Rahip Piotr’un gördüğü bu düş, okuyucuya Polonya’nın ulusal tarihinin seyrinin yüce olanın yani Tanrı’nın planlarına göre ilerlemekte olduğunu ifade eder ve bu akışta hiçbir şey rastlantısal değildir. Polonya ulusunun tarihi, İsa’nın kaderinin bir tekrarı olarak karşımıza çıkar. Bu akış içerisinde de despotluk, zulüm, zorbalık yönetimi sona erecek ve tüm ulusu saracak ve diğer ülkelere de bağışlanacak bir özgürlük hüküm sürecektir. Böylelikle Mickiewicz, ulusunun gücünü ve değerini vurgulamak, çektiği acılara anlamlar yüklemek, kaçınılmaz yenilgi halindeyken bile iyimser bir dünya görüşü yaratmak istemiştir.

Mickiewicz, “Atalar”ın bu bölümünde Rusya’ya seyahatine ve orada edindiği izlenimlere de yer vermiştir. Çarın despot ve acımasız yönetiminden söz eder. Bu zalim yüzünden Rusların bile acılar çektiğinin altını çizer. Dikkatleri insanların hiç önemsenmediği çarlık yönetiminin sertliğine çeker.

Sonuç olarak, “Atalar”ın III. bölümünü -yapıtın dört bölümünden biri olmasına karşın- bir başyapıt olarak değerlendirmek mümkün. Mickiewicz yapıtın ana fikrini siyasi-tarihi mesele, metafiziksel ve geleceği görme biçiminde üç farklı

perspektife çok başarılı bir biçimde yerleştirir. Siyasi perspektifte şair, iki sistem arasındaki sürtüşmeyi yansıtır. Özgür dünya ile despot dünya, bir başka deyişle, Çarlık Rusya ile Polonya arasındaki sürtüşmedir bu. Tarihi olaylara ve gerçeklere dayanır. Metafizik perspektif ise, iyilik ile kötülüğün ebedi savaşı çerçevesinde sözü edilen bu iki dünya görüşünün karşılaştırılmasına dayanır ki romantizmde insanlar ve olaylar işlenirken iyi-köyü karşıtlığından yararlanılır. Şair, geleceği görme perspektifinde ise gerçek tarihi gelişmelerden sonuç çıkarır, Polonya ulusunun gelecekteki kaderinin nasıl olacağı konusunda görüş bildirir. Kehanet niteliği taşıyan sahneler arasında Prolog'u, Konrad'ın doğaçlama sahnesini ve Rahip Piotr'un düşü sahnesini saymak mümkün.

Tüm bunların yanı sıra, şu noktanın da altını çizmek gerektiği kanısındayız: Polonya'da romantizm ideolojisinin özel bir amacı vardır; bu amaç *“ulusal değerleri korumak, toplumu yönlendirmek, bağımsızlık savaşına halkı inandırmak ve yürekleri alevlendirmek”* (Körpe 16) olmuştur. Adam Mickiewicz'in de bu amaca tartışmasız biçimde hizmet ettiği kuşku götürmezdir.

Yapıt, kompozisyon olarak ele alındığında, bağımsızlığa ulaşma düşüncesinin yalnızca birkaç bölüm arasında bağlantı kurması dışında, on ayrı bölüm arasında ortak bir konunun olmaması, serbest olay örgüsüne sahip olması, Atalar'ın III. bölümünü romantik bir yapıt kılan en belirgin özelliklerdir. Sayısız hikâyenin hiçbiri tam olarak sonlandırılmamış, kahramanların kaderleri belirtilmemiştir. Üç birlik kuralı terk edilmiştir. Farklı yerde, farklı zamanda, farklı olay örgüsünün olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, yapıtta fantastik ve mucizevi öğelerden yararlanılmıştır. Buna örnek olarak, biyografisi iki bölüm üzerine kurulmuş kahramanın sürekli olarak değişimlere maruz kalmasını verebiliriz. Konrad, gençken Werthervari bir karakter gibi, mutsuz bir aşk yaşayıp defalarca intihara kalkışmışken, sonraları yurdun kurtarıcısı olma yönünde bir değişim geçirir. Bunun dışında, Konrad'ın uçarken büyük bir kartalla savaşması da, yine bu bağlamda değerlendirilebilecek bir sahnedir.

KAYNAKÇA

“A. Mickiewicz: Dziady cz. III – Dokładne Opracowanie Utworu.” Web. 02.01.2016.

“Dziady” cz. III - Krótkie Opracowanie.” Web. 26.10.2015.

“Dziady / Dziady Cz. III - Scena VII - Salon Warszawski.” Web. 26.10.2015.

“Dziady / Obraz Polskiego Społeczeństwa Zawarty w Scenach Salon Warszawski i Pan Senator w III Części Dziadów.” Web. 09.12.2015.

- “Dziady / Widzenie Księdza Piotra w III Części Dziadów – Interpretacja.” Web. 13.09.2015.
- Körpe, Seyyal. “Leh Edebiyatında Romantizmden Realizme Geçiş Adam Mickiewicz’in “Pan Tadeusz”Adlı Yapıtı.” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2005.
- Makowski, Stanisław. *Romantyzm*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1995
- Mickiewicz, Adam. *Dziady;Tom III*. Paris: Bourgoigne et Martinet, 1844.
- Mickiewicz, Adam. *Poezye*, Paris: A.Pinard,1832.
- “Przemiana Wewnętrzna Bohatera Romantycznego.” Web. 19.10.2015.
- Yüce, Neşe Taluy. “Dziady ve Mickiewicz.” *Gündoğan Edebiyat*.Güz 8 (1993)101-113.
- Yüce, Neşe Taluy. *Polonya Edebiyatında Aydınlanma, Romantizm, Realizm*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 2002.
- Yücel, Tahsin. “Türk Dili Yazın Akımları Özel Sayı.” *Fransız Coşumculuğu* 349.1 (1981): 59-83.
- “Wielka Improwizacja” z Trzeciej Części “Dziadów” Adama Mickiewicza – Omówienie.” Web. 29.04.2016.
- Witkowska, Alina ve Ryszard Przybylski. *Romantyzm*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009.